

INFORMACJE

ANTONI MICKIEWICZ
BOGDAN M. WAWRZYŃIAK

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

CHARAKTERYSTYKA I ORGANIZACJA FUNKCJONOWANIA SŁUŻB DORADCZYCH W STRUKTURACH IZB ROLNICZYCH¹

1. Wstęp

Myśl zorganizowania zawodowego ruchu rolników była na zachodzie Europy podejmowana od dawna. Miała się ona opierać na podobnych zasadach, jakie legły u podstaw organizacji społeczno-gospodarczych zrzeszających inne zawody, jak przykładowo izby handlowe, izby rzemieślnicze, izby adwokackie czy izby morskie. Pierwsze izby rolnicze w Polsce, powstawały na obszarze zaboru pruskiego i na podstawie jego prawodawstwa z 1894 r. Wówczas izby rolnicze powstały w Poznaniu, Gdańsku (Wolne Miasto) i Katowicach.

W odrodzonej Polsce regulacje prawne dotyczące powstawania izb rolniczych zostały podjęte w 1928 r. które jednak – po krótkim okresie czasu, z uwagi na nieunormowanie spraw finansowych – zostało znowelizowane w 1932 r. Ustawa o izbach rolniczych stanowiła, że są one zobowiązane do współdziałania z władzami rządowymi i samorządowymi we wszelkich sprawach dotyczących rolnictwa. Tak generalnie ustalone zadania tworzyły z izb rzeczywiste organa administracji rolnej kraju, poprzez wyposażenie ich w szerokie kompetencje, pozwalające wpływać na kierowanie różnymi jednostkami administracyjnymi. Dowodem tej wysokiej pozycji było powierzenie izbom – obok spraw typowo rolniczych, jak nasienictwo czy hodowla zwierząt – także nadzoru nad niższymi szkołami rolniczymi oraz nad doradztwem rolniczym. Izby rolnicze były organizacjami jednostopniowymi, to znaczy nie posiadały odpowiedników w powiatach. Działalność opierały

---

¹ Projekt badawczy został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

na dobrowolnych organizacjach powiatowych, zwłaszcza na powiatowych towarzystwach rolniczych. Izbom nadano wysoki status dlatego, że stanowiły istotne ogniwo samorządu gospodarczego i były odpowiedzialne – z administracją publiczną – za rozwój rolnictwa [Wawrzyniak 2002].

Historia a także powojenne losy izb rolniczych były krótkie. Jako instytucja nie przystająca do powojennych stosunków politycznym, już w 1947 r. zostały zlikwidowane i zastąpione przez związki samopomocy chłopskiej. Dopiero w okresie przemian politycznych po 1989 r., wrócono do idei utworzenia izb rolniczych. Jednak spory polityczne i powstające grupy lobbujące powodowały, że każde środowisko przedstawiało własne projekty i wersje izb rolniczych, które nie znajdowały uznania Sejmu [Walkowiak 2004]. Zjawiska powyższe były przyczyną, że ustawa o izbach rolniczych została uchwalona dopiero w 1995 r. W ustawie o izbach rolniczych z 1995 r. postawiono przed nimi szereg celów i zadań, oraz określono strukturę organizacyjną i sposoby wyłaniania władz przedstawicielskich. Jednym z głównych celów i podstawowym zadaniem samorządu rolniczego było działanie na rzecz rozwiązywania problemów rolnictwa i reprezentowanie interesów zrzeszonych w nim członków. Ponadto wskazano, że izby rolnicze mają wpływać na kształtowanie polityki rolnej i uczestniczyć w jej realizacji. W szczególności do zadań izby należało sporządzanie analiz, ocen, opinii i wniosków z zakresu produkcji rolniczej oraz rynku rolnego, które przedstawiano organom administracji rządowej i samorządu terytorialnego. Wśród innych celów i zadań postawiono poczynania w zakresie szeroko rozumianego doradztwa rolniczego [Ustawa o izbach rolniczych 1995].

Badania przeprowadzono wśród osób zatrudnionych w biurach izb rolniczych, przy czym ankietę skierowano – z tytułu tematu badań – do specjalistów uprawnionych do świadczenia usług doradczych. Sondaż badawczy na temat funkcjonowania podmiotów doradczych w ramach izb rolniczych przeprowadzono na przełomie lat 2012/2013. Badaniami tymi objęto 63 osoby zatrudnione w izbach rolniczych. Celem sondażu było więc poznanie specyfiki ich działalności i poddanie ocenie możliwości wywiązania się z zapisów ustawowych o doradztwie rolniczym.

2. Charakterystyka izb rolniczych w układzie województw

Zgodnie z ustawą izbę rolniczą tworzy samorząd rolniczy, który działa na rzecz rozwiązywania problemów rolniczych i reprezentuje interesy zrzeszonych w nich podmiotów. Terenem działalności izby jest obszar województwa. Z mocy ustawy członkami izby są wszyscy rolnicy płacący podatek rolny. Zgodnie z celami badań, charakterystykę izb rolniczych należy rozpatrywać w dwóch układach.

Jeden układ stanowią ciała przedstawicielskie wybierane przez walne zgromadzenie, które wyłaniają spośród siebie zarządy, komisje rewizyjne oraz rady powiatowe izby. Ciała przedstawicielskie są organami społecznymi, które działają w oparciu o ustawę i przyjęty statut, uchwały i stanowisko w określonej sprawie podejmowano na okresowych posiedzeniach. Z kolei izby tworzą Krajową Radę Izb Rolniczych, w skład której wchodzi prezesi izb oraz delegaci, wybrani przez walne zgromadzenie, w liczbie po jednym z każdego województwa. Dochody izby pochodzą z odpisu w wysokości 2% od uzyskanych wpływów z tytułu podatku rolnego pobieranego na obszarze działania izby, a ponadto ze środków na realizację zadań zleconych przez administrację rządową lub samorządową oraz z innych źródeł (np. składek członkowskich, środków unijnych) [Ustawa o izbach rolniczych 1995].

Drugi układ stanowiły struktury administracyjne, które realizowały zadania izby przy pomocy biura izby. Biurem izby kierował dyrektor, który w stosunku do pracowników był ich przełożonym. Zgodnie z przyjętymi przez walne zgromadzenie strukturami organizacyjnymi, każde biuro mogło tworzyć oddziały zamiejscowe (terenowe) i biura powiatowe. Natomiast liczbę i rodzaj etatów ustalał zarząd w drodze uchwały. Ze względu na wysokość poziomu wsparcia finansowego uzyskanego z tytułu podatków i innych źródeł, każda izba ustalała inaczej liczbę i sposób zatrudnienia osób na swoim terenie. Sposób zatrudniania był zróżnicowany, począwszy od osób zatrudnionych na pełnych etatach, poprzez osoby zatrudnione na półetatach, a dodatkowo na umowę-zlecenie lub na umowę o dzieło. Struktury organizacyjne izb były niejednolite, zaś idea tworzenia oddziałów zamiejscowych pozostała po dawnych województwach, funkcjonujących przed reorganizacją administracji terenowej w 1999 r. Najwięcej oddziałów terenowych występuje w woj. mazowieckim (6) oraz w woj. warmińsko-mazurskim (6), przy czym ten ostatni nie ma z kolei biur powiatowych. Bez biur powiatowych obywateli są także woj. lubelskie (3 oddziały), małopolskie (3 oddziały) oraz zachodniopomorskie (2). Kombinację oddziałów terenowych i biur powiatowych zanotowano ponadto w woj. kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim.

W momencie utworzenia 16 „dużych” województw (1999), biura powiatowe izby rolniczej zaczęły powstawać we wszystkich powiatach. Na skutek zmniejszonego napływu środków finansowych do izb rolniczych, zaczęto dokonywać reorganizacji, polegającej na redukcji etatów i na powierzaniu jednemu pracownikowi biura, obsługi dwu lub więcej powiatów (rejonu).

Tabela 1

Liczba biur i doradców funkcjonujących w ramach izb rolniczych

Województwo	Liczba powiatów	Liczba biur powiatowych/ oddziałów Izby	Liczba doradców	Płeć doradców		Doradcy wg certyfikatu CDR	
				Kobiety	Mężczyźni	Rolniczy	Rolnośrodowiskowy
Dolnośląskie	26	12/0	3	2	1	2	1
Kujawsko-pomorskie	19	19	30	12	18	16	14
Lubelskie	20	0/3	13	7	6	8	5
Lubuskie	12	11/0	4	1	3	2	2
Łódzkie	21	21	8	6	2	5	3
Małopolskie	19	0/3	12	7	5	8	4
Mazowieckie	37	37/6	14	6	8	10	4
Opolskie	11	8	2	1	1	1	1
Podkarpackie	21	21	4	2	2	3	1
Podlaskie	14	14	6	6	0	3	3
Pomorskie	16	7/2	8	8	0	5	3
Śląskie	17	6	6	4	2	4	2
Świętokrzyskie	13	9/3	6	4	2	5	1
Warmińsko-mazurskie	19	0/6	7	3	4	4	3
Wielkopolskie	31	31	11	4	7	6	5
Zachodniopomorskie	18	0/2	2	1	1	1	1
Ogółem	314	193/25	136	74	62	83	53
Procent	100	61,5/38,5	100,0	54,4	45,6	61,1	38,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych MRiRW.

Podstawową kwestią rozstrzygającą o pozycji izb rolniczych wśród innych instytucji i organizacji rolniczych (np. kółek rolniczych), była kwestia źródeł finansowania jej działalności. Oparcie wyliczenia poziomu wsparcia finansowego na podatku rolnym, były powodem niepewności co do wysokości budżetu izb. Przykładowo spadek cen żyta w 2009 r., które jest podstawą obliczania podatku rolnego, spowodował ze mechanizm finansowania działalności izb rolniczych zmniejszył się o 38% w 2010 r. W wyniku tej niekorzystnej sytuacji, izby rolnicze były zmuszone do wprowadzenia nadzwyczajnych oszczędności, w tym do likwidacji części biur i zwolnienia niektórych pracowników. Roczne wpływy z 2% odpisu z podatku rolnego na rzecz izb rolniczych stanowiły 20 mln zł, pozwalających na zatrudnienie łącznie około 300 pracowników [www. krir. gov pl 2012].

Tworząc biura izb, najpierw na szczeblu województwa, potem także na szczeblu powiatów, zarządy dążyły do tego, aby przyjmować fachowców, najlepiej z wyższym wykształceniem. Pozytywnym zjawiskiem było, że dążono do permanentne-

go podnoszenia kwalifikacji zatrudnionych, poprzez kierowanie ich na szkolenia, kursy i seminaria. Jednym z ważniejszych poczynań w tym zakresie było umożliwienie kadrze zdobycie specjalizacji zawodowej. Mianowicie na mocy rozporządzenia MRiRW z 2005 r. w sprawie szkolenia doradców dotyczącego PROW 2004-2006 oraz rozporządzenia MRiRW z 2008 r. obejmujące PROW 2007-2013, również część pracowników izb rolniczych, rozpoczęła kształcenie w ramach Centrum Doradztwa Rolniczego. Możliwości zdobycia licencji doradcy miały osoby, które posiadały wykształcenie wyższe, uzyskane na kierunkach rolniczych lub na kierunkach pokrewnych (ochrona środowiska, ogrodnictwo, technika rolnicza i leśna, weterynaria, zootechnika). Na listę doradców rolnośrodowiskowych wpisywano osoby, które posiadały wykształcenie wyższe na kierunku architektura krajobrazu, biologia, ogrodnictwo, lub ukończone kierunki, podobnie jak wymagano przy kształceniu doradców rolniczych. Uzyskanie licencji doradców następowało po złożeniu przed dyrektorem Centrum Doradztwa Rolniczego egzaminu pisemnego z wynikiem pozytywnym, w formie testu sprawdzającego wiedzę i umiejętności z zakresu zagadnień objętych szkoleniem. Uczestnik szkolenia po jego ukończeniu zostawał wpisywany na listę doradców rolniczych lub doradców rolnośrodowiskowych [Rozporządzenie MRiRW 2008].

Liczba doradców skupionych w izbach rolniczych mających uprawnienia, była niewielka i wynosiła w skali kraju 136 osób. Zwraca uwagę nierównomierne rozmieszczenie doradców w poszczególnych województwach. Do województw o największej liczbie doradców z uprawnieniami należy woj. kujawsko-pomorskim (30 osób), co stanowi 22,1% ogółu występujących. Do kolejnych województw o stosunkowo wysokim zatrudnieniu doradców z certyfikatem należy zaliczyć woj. mazowieckie (14), lubelskie (13) oraz małopolskie (12).

Jako obszar świadczonych usług wymieniano na ogół teren danego województwa (72,1%), w mniejszym zaś zakresie teren całego kraju (27,9%). Najwięcej doradców deklarujących świadczenie usług w skali kraju zanotowano w woj. wielkopolskim (11) oraz pomorskim (8). Większość doradców skupionych w izbach rolniczych została wpisana łącznie na listy doradców rolniczych i rolnośrodowiskowych (89,2%). Tylko nieliczni mieli wyłącznie certyfikaty w zakresie doradców rolniczych.

3. Sylwetka zawodowa doradcy zatrudnionego w izbach rolniczych

Charakterystykę doradców zatrudnionych w izbach rolniczych należy rozpatrywać w kontekście pierwszego okresu ich funkcjonowania, które przypadło na połowę 1996 r. Wówczas do głównych zadań izb należało wyłonienie delegatów do walnego zgromadzenia, które uzależnione było z kolei od spełnienia warunków

pozyskania minimum 20% udziału osób spośród ogółu rolników uprawnionych do głosowania. Pierwsze osoby znalazły zatrudnienie w powstałych 49 biurach izb rolniczych na szczeblu wojewódzkim. Dopiero zmiana struktury administracyjnej kraju z 1999 r., polegająca na wyłonieniu 16 nowych województw i powstaniu 314 powiatów, przyczyniła się do organizowania powiatowych biur izb rolniczych. W tym sensie można mówić o stażu pracy w izbach rolniczych, które w badanej zbiorowości 63 osób rozkładały się następująco: 9 osób (14,3%) rozpoczęło pracę w 1997 r., kolejne 12 osób (19,0%) w 1999 r., a pozostałe osoby zostały zatrudnione w poszczególnych okresach na przestrzeni lat 2002-2011. W sensie długości stażu pracy a zatem i doświadczenia, można mówić, że były to osoby o stosunkowo krótkim okresie zatrudnienia, zwłaszcza dotyczyło to osób przyjętych do pracy w izbach rolniczych w latach 2009-2012 (25 osób).

Miejscem zatrudnienia wśród 63 badanych doradców 37 (58,7%) były głównie biura powiatowe izb rolniczych oraz dla 22 (34,9%) osób biura izby, przy czym 4 (6,4%) osoby deklarowały, że pracują w terenowym oddziale biura. Doradcy zatrudnieni byli zarówno w oparciu o umowę o pracę na pełen etat (47,6%), jak i na umowę o pracę na pół etatu (52,4%). Pierwsza grupa zatrudnionych pracowała przede wszystkim w biurach izby, zaś większość zatrudnionych na pół etatu w powiatowych biurach izb. Struktura zatrudnionych według płci przedstawiała się następująco: kobiety stanowiły 58,7% (37 osób) zbiorowości, gdy tymczasem w mniejszości (26 osób tj. 41,3%) pozostawali mężczyźni. Wszyscy badani doradcy legitymowali się dyplomami wyższej uczelni, przy czym przewagę mieli respondenci kończący wydziały rolnicze (79,4%). Wśród innych kierunków studiów można wymienić zootechnikę, ochronę środowiska, ekonomikę rolnictwa, a także administrację i zarządzanie, technologię żywności i żywienia człowieka czy ogrodnictwo. Wśród badanych (41,3%) wskazała, że dodatkowo ukończyła studia podyplomowe, które to zjawisko należy ocenić pozytywnie.

Zgodnie z założeniami, badaniami objęto osoby mające uprawnienia do doradzania, poprzez ukończenie szkoleń dla podmiotów, objętych działaniami związanymi z korzystaniem z usług doradczych przez rolników i programem rolnośrodowiskowym. Osoby zatrudnione w izbach rolniczych na ogół zdobyły jednocześnie uprawnienia doradcy rolniczego i doradcy rolnośrodowiskowego, natomiast w mniejszym zakresie doradcy posiadali wyłącznie uprawnienia doradcy rolniczego. Wynika z tego, że osoby te nie mogły doradzać w zakresie działań rolnośrodowiskowych. Większość badanych certyfikat doradcy uzyskała na stacjonarnych kursach organizowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego i została wpisana na listę doradców, prowadzoną przez dyrektora CDR. Do pozytywnych zjawisk należy zaliczyć fakt, że większość badanych doradców systematycznie podnosiła swoje kwalifikacje, kończąc przykładowo kursy dotyczące

wymogów wzajemnej zgodności (87,3%), kursy bezpieczeństwa pracy czy ubezpieczeń w rolnictwie (58,7%), podatku w rolnictwie i VAT, zarządzania projektami UE, organizacji rynków rolnych w UE, itp.

Ogólną charakterystykę badanej zbiorowości warto zakończyć omówieniem wieku doradców i miejsca ich poprzedniej pracy. W wieku do 40 lat pozostawało 20 (31,7%) doradców, w tym większość kobiet przyjętych zostało do pracy w ostatnim okresie. W wieku 40-50 lat było 23,8% (15 osób) populacji badanych oraz najwięcej, bo 28 osób (44,5%) w wieku ponad 50 lat. Ponad 12 (19,0%) osób pracowała w izbie od chwili pierwszego naboru do izb rolniczych (1997). Dla niektórych osób była to pierwsza praca (14,3%), dla pozostałych poprzednia praca miała miejsce w indywidualnym gospodarstwie rolnym (23,8%), w administracji terenowej (31,7%), w sektorze państwowych gospodarstw rolnych (7,9%), a także w ośrodkach doradztwa rolniczego (3,3%).

4. Charakterystyka doradztwa realizowanego przez pracowników izb rolniczych

Charakterystykę doradztwa w kontekście izb rolniczych należy rozpatrywać na tle ustawy o izbach rolniczych, regulującej te kwestie. Ustawa wymienia cztery zadania stojące przed izbami w tym zakresie, a mianowicie:

1. doradztwo w zakresie działalności rolniczej,
2. wiejskie gospodarstwo domowe,
3. uzyskiwanie przez rolników dodatkowych dochodów,
4. podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych w rolnictwie.

Respondenci wymienili zgodnie, że realizują z różnym natężeniem doradztwo we wszystkich tych sferach, natomiast poza zainteresowaniem izb rolniczych pozostawało wiejskie gospodarstwo domowe. Doradcy zwracali uwagę, na fakt że zostali co prawda profesjonalnie przygotowani do wypełniania usług doradczych, ale są przede wszystkim pracownikami izb rolniczych i muszą się zajmować wszystkimi kwestiami stojącymi przed izbami. Poproszono badanych, aby określili procentowo, biorąc ogół czynności za 100%, ile czasu pracy poświęcono na poszczególne czynności wchodzące w zakres ich pracy zawodowej. Najwięcej czasu pracy pochłaniały czynności biurowo-administracyjne bądź techniczno-kancelaryjne (39,3%), następnie funkcje doradcze, w tym głównie szkolenia rolników (24,3%), następnie obsługa rad powiatowych izby (10,6%) organizowanie spotkań, wystaw, pokazów, itp.(12,6%) oraz inne czynności (13,2%).

Funkcje doradcze realizowane były głównie w zakresie działania PROW 2007-2013 „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” oraz w zakresie programów rolnośrodowiskowych. Możliwości spełniania tych funk-

cji doradczych były przede wszystkim uzależnione od rolników, którzy musieli zadeklarować chęć współpracy w tej dziedzinie z izbami rolniczymi. Zjawisko podjęcia doradztwa w tym zakresie, było uzależnione nie tylko od izby, ale od pozycji ośrodków doradztwa rolniczego lub akredytowanych, prywatnych podmiotów doradczych. Badani doradcy izb wskazywali, że przy realizacji działań w ramach PROW, należało spełniać szereg wymogów formalnych, typu umowa, akceptacja ARiMR, udział własny rolników, wystawianie faktur, które w sytuacji izb rolniczych, jako instytucji nonprofitowych, często trudne były do spełnienia. Na temat trudności pełnienia funkcji doradczych respondenci wypowiadali różne opinie. Z jednej strony twierdzono, że nie wystąpiły żadne trudności w realizacji doradztwa rolniczego, ponieważ izby posiadają zezwolenie (wykładnia MRiRW) na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie usług doradczych. Z drugiej strony w statucie stwierdzono, że izba nie może prowadzić działalności gospodarczej. Wyjściem z tej trudnej sytuacji było tworzenie przy izbach spółek, fundacji lub stowarzyszeń, przy czym uzyskane w ten sposób dodatkowe dochody mogły być przeznaczone wyłącznie na realizację zadań ustawowych izby.

Doradcy wywodzący się z izb rolniczych najczęściej udzielali pomocy przy wypełnianiu wniosków o dopłaty bezpośrednie (29 osób, czyli 46,%) oraz przy realizacji programów rolnośrodowiskowych (35 osób, 55,5%). Jednocześnie wielu z nich udzielało niezbędnej pomocy w prowadzeniu dokumentacji gospodarstwa rolnego odnośnie rejestru działalności rolnośrodowiskowej (33,3%). Wśród innych działań zawartych w PROW, największym zainteresowaniem cieszyło się przygotowywanie wniosków aplikacyjnych o dofinansowanie działań związanych z modernizacją gospodarstw rolnych (52,4%), ułatwianiem startu młodym rolnikom (31,7%) oraz różnicowaniem działalności rolniczej oraz mikroprzedsiębiorstwa (23,8%).

5. Zakres szkoleń zawodowych rolników w ramach izb rolniczych

Z badań wynika, że najlepiej rozwiniętym kierunkiem działalności doradczej były szkolenia, których tematyka określana była bieżącymi sprawami nurtujących rolników. Problematykę szkoleń należy rozpatrywać w kontekście działania PROW 2007-2013 „Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie”, które ze strony ARiMR, jako instytucji pełniącej funkcję zarządzającą, zostały delegowane do Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), pełniącej rolę instytucji wdrażającej. W celu wzmocnienia pozycji beneficjentów konkursu w ramach zamówień publicznych, izby rolnicze tworzyły konsorcja, na ogół z ośrodkami doradztwa rolniczego, pozwalającymi na zdobycie środków finansowych z funduszy europejskich. W ramach I edycji konkursu rozpisanego przez FAPA realizowane były następujące tematy:

1. Zasady otrzymywania dopłat bezpośrednich i obowiązek spełniania przez gospodarstwo zasad wzajemnej zgodności,
2. Podniesienie konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez zrzeszanie się rolników,
3. Rolnictwo ekologiczne i zasady sprzedaży bezpośredniej w gospodarstwach ekologicznych,
4. Produkcja mięsa wysokiej jakości szansą opłacalności produkcji,
5. Produkcja biogazu rolniczego – szansa i zagrożenia,
6. Wykorzystanie komputera, programów komputerowych i internetu.

W sumie w ramach konsorcjum ODR i izb rolniczych w I edycji konkursów zawarto umowy na kwotę 28,5 mln zł, w trakcie których planowano przeszkolić 76,9 tys. uczestników, planowany średni koszt szkolenia jednego uczestnika wyniósł 370 zł.

W drugiej edycji konkursów preferowane były następujące tematy:

1. Zastosowanie komputera w rolnictwie,
2. Alternatywne źródła energii i ich zastosowanie. Liczba beneficjentów ze strony ODR i izb rolniczych zmalała, zaś koszt szkolenia jednego uczestnika wzrósł do 389 zł. Zgodnie z rozporządzeniem MRiRW z 2009 r. refundacji podlegało do 100% udokumentowanych kosztów kwalifikacyjnych. Za koszt bezpośredni uznawano koszt naboru uczestników szkolenia, zakup artykułów biurowych, druk materiałów szkoleniowych, itp. [Rozporządzenie MRiRW 2009].

Badani doradcy z izb rolniczych, zwłaszcza z biur powiatowych, pełnili podwójną rolę; w pierwszej kolejności jako wykładowcy szkoleń, z drugiej strony jako organizatorzy kursów, poprzez proces pozyskiwania rolników i zapewnienie frekwencji. Szkolenia w ramach działania mogły być prowadzone w formie kursów, warsztatów i wyjazdów studyjnych.

Z badań wynika, że najczęściej podejmowana tematyka szkoleń dotyczyła dopłat bezpośrednich (100%), zasad wzajemnej zgodności (95,2%), wykorzystanie komputera w rolnictwie (80,9%) oraz rolnictwa ekologicznego (49,2%). Ponadto kształcenie rolników odbywało się w ramach własnych środków izb, na tematy zgłaszane na posiedzeniach powiatowych rad izby. Rozmiar edukacji rolników był określony umowami spisany z FAPA i obejmował na ogół od 20-30 producentów rolnych, zaś zajęcia dydaktyczne były jedno- lub dwudniowe. Mimo stosowania nowoczesnych środków dydaktycznych, typu rzutniki multimedialne, czas trwania zajęć (np. 8 godzin), był męczący dla producentów rolnych nie przyzwyczajonych do długiego wysłuchiwanie wykładów. Rolnicy cenili sobie zajęcia terenowe, przeprowadzane w obiektach gospodarczych, w trakcie których mogli skonfrontować nabytą wiedzę teoretyczną, z wymaganiami wynikającymi z wymogów wzajemnej zgodności.

Tabela 2

**Wykaz beneficjentów, wartości umowy i liczby uczestników szkoleń
w ramach działania PROW 2007-2013**

Województwo	Beneficjent	Zawarte umowy w I edycji konkursów		Zawarte umowy w II edycji konkursów	
		Wartość umowy w tys. zł	Planowana liczba uczestników	Wartość umowy w tys. zł	Planowana liczba uczestników
Dolnośląskie	ODR + izba rol.	939,9	2000	187,5	360
Kujawsko-pomorskie	ODR + izba rol.	1774,4	7350	295,7	900
Lubelskie	ODR + izba rol.	2517,3	7280		
Lubuskie	ODR + izba rol.	347,5	960		
Łódzkie	ODR + izba rol.	2136,1	5020		
Małopolskie	ODR + izba rol.	2295,9	5060		
Mazowieckie	ODR + izba rol.	4017,5	13020	803,3	2240
Opolskie	ODR + izba rol.	630,0	1320		
Podkarpackie	ODR + izba rol.	2742,1	5660		
Podlaskie	ODR + izba rol.	1746,2	4462		
Pomorskie	ODR + izba rol.	757,9	1820		
Śląskie	ODR + izba rol.	1051,3	3800		
Świętokrzyskie	ODR + izba rol.	2160,8	6860	360,2	800
Warmińsko-mazurskie	ODR + izba rol.	1008,0	2960	168,3	360
Wielkopolskie	ODR + izba rol.	3664,5	8000		
Zachodniopomorskie	ODR + izba rol.	670,4	1300		
Razem		28459,8	76872	1815,0	4660

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane FAPA.

Jednocześnie w trakcie badań respondenci wyrażali swoją opinię dotyczącą tematyki szkoleń, które należałoby zaplanować w najbliższej przyszłości. Podstawowe znaczenie w tym kontekście zdobyły dopłaty bezpośrednie, zwłaszcza kryteria dostępu do dopłat, które będą obowiązywać w latach 2014-2020. Ponadto w związku z zasadami cross-compliance, rolnicy byłiby zainteresowani sprawami gospodarstw położonych na obszarach OSN, czyli na terenach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych, oraz obszarami NATURA 2000.

Przystępując do konsorcjum razem z ODR, izby zdobyły nie tylko środki finansowe na przeprowadzenie szkoleń, ale także uznanie i poważanie części rolników, którzy chcą modernizować swoje gospodarstwa rolne, a zwłaszcza spełniać wymogi wzajemnej zgodności, w sytuacji gdy nie spełnianie ich grozi sankcjami finansowymi.

6. Inne zadania wykonywane przez doradców izb rolniczych

Specjaliści zatrudnieni w izbach rolniczych, nie byli jedynie doradcami, ale przede wszystkim pracownikami odpowiedzialnymi za całe spektrum poczynań stojących przed izbami. Z badań wynika, że tylko 24,3% czasu pracy mogli przeznaczyć na doradztwo, resztę na czynności wynikające z zakresu ustalonych obowiązków służbowych. Badani doradcy stwierdzali, że nie prowadzili rejestru czynności, stąd trudno było precyzyjnie określić w procentach, ile czasu pochłaniały im poszczególne czynności. Przykładowo doradcy byli zobligowani do opiniowania aktów prawnych, wniosków składanych przez rolników, opracowania publikacji, przygotowania lokalnego wydawnictwa, napisania artykułu do biuletynu, przygotowania prezentacji na szkolenia dla rolników, itp. Ponadto niektórzy doradcy każdego roku opracowywali rolnikom plany nawozowe czy plany rolnośrodowiskowe. Pomagali również rolnikom przy wypełnianiu różnego rodzaju wniosków, a także występowali w ich obronie, przy wsparciu radcy prawnego, gdy przykładowo ARiMR zwracała się do rolnika o zwrot części środków, wydanych zdaniami Agencji niezgodnie z przeznaczeniem.

Duży zakres obowiązków zajmowały doradcom porady prawne związane przykładowo z dziedziczeniem gospodarstw rolnych, obrotem nieruchomości, przekazywaniem gospodarstw za rentę czy emeryturę, dzierżawą gruntów, kupnem ziemi a nawet sporami sąsiedzkimi. Doradcy wskazywali, że muszą być dodatkowo obeznani z prawem łowieckim, ponieważ duży odsetek respondentów utrzymywało, że coraz większa liczba rolników występuje w sprawie szkód łowieckich. Ponadto doradcy czynnie uczestniczyli w komisjach, szacujących szkody w wyniku niekorzystnych zjawisk atmosferycznych (mróz lub susza). Coraz częściej rolnicy występowali w obliczu nowych zjawisk, jakim były działania związane z odnawialnymi źródłami energii (OZE), które wymagały wydzielania terenu pod budowę elektrowni wiatrowych bądź biogazowni.

Prezentując sylwetkę doradcy funkcjonującego w ramach izb rolniczych, można powiedzieć, że poziom merytorycznego przygotowania do spełniania funkcji doradczych, pozostawał na jednakowym poziomie w porównaniu do doradców z ODR czy z prywatnych podmiotów doradczych. Doradcy zatrudnieni w izbach rolniczych przeszli identyczne szkolenia, jak doradcy z grup porównawczych, systematycznie podnosili swoje kwalifikacje zawodowe na kursach i seminariach. Izby rolnicze nie szczędziły środków finansowych na ten cel, mając świadomość konieczności dysponowania kwalifikowanymi kadrami najwyższej jakości. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na dbanie o jakość doradców, był fakt, że doradcy izb rolniczych musieli być jeszcze bardziej wszechstronni, bowiem obok wdrażania innowacji czy upowszechniania wiedzy rolniczej, musieli być także

osobami znającymi prawo, w tym prawo spadkowe, łowieckie, prawo rolne, a także być ekspertami od spraw socjalnych czy nawet rodzinnych.

7. Uwagi końcowe

Przyjęta w 1995 r. ustawa o izbach rolniczych, ukazała się w nieco spóźnionym terminie, w stosunku do już funkcjonujących instytucji i organizacji rolniczych (np. agencji, inspektoratów, stacji). Ponadto istniał już związek kółek i organizacji rolników o wieloletniej tradycji, który był ogólnopolskim samorządnym zrzeszeniem kółek rolniczych, kół gospodyń wiejskich, terenowych związków rolników i organizacji rolniczych. Pełnił więc funkcję związku zawodowego rolników indywidualnych [Ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników 1982]. Członkami izb rolniczych z mocy prawa byli wszyscy rolnicy, będący płatnikami podatku dochodowego w rolnictwie. Było to więc członkostwo o charakterze przymusowym, co nie zawsze sprzyja identyfikowaniu się z instytucją. Podstawową kwestią było nadanie określonych kompetencji i praw izbom, które w nowej rzeczywistości politycznej były już rozdysponowane. W zamian przyjęto model daleko posuniętej samodzielności izby, która miała rekompensować niedostatki uprawnień decyzyjnych. Wyrazem tego było przyjęcie, że nadzór nad działalnością izby sprawowany jest na podstawie kryterium zgodności z prawem. Samorząd rolniczy był niezależny w wykonywaniu swych zadań i podlegał tylko ustawom. Z kolei obowiązkiem organów administracji rządowej oraz organów samorządowych, było zasięganie opinii o projektach aktów prawnych dotyczących rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych. Jak wiadomo istnieje przestrzeń legalizacyjna między procesem zasięgania opinii a podejmowaniem decyzji, w sytuacji gdy opinie wyraża wiele podmiotów funkcjonujących w rolnictwie. Nie zawsze głos izby okazywał się najważniejszy czy stanowiący.

Wśród 18 zadań określających działania izb w ramach ustawy, tylko dwa zadania poświęcone zostały doradztwu rolniczemu. W proporcji do zapisów ustawowych zarządy i biura izb określały zakresy obowiązków służbowych swoich pracowników etatowych. Ponadto pozycja doradców w ramach izb rolniczych była skrojona na miarę możliwości finansowych i kadrowych, które były skromne w stosunku do obszaru oddziaływania. Duże możliwości doradcze, zwłaszcza w sferze szkolenia pojawiły się w momencie rozpisywania przez FAPA konkursów (2009), które izby w ramach konsorcjów z ośrodkami doradztwa rolniczego, prowadziły w dość powszechnej skali. Doradcy okazali się przydatni w wielu sprawach nurtujących rolników, w tym w sferze obrotu nieruchomościami (spadki, dziedziczenie, renty, emerytury), podziału majątku, dochodzenia swoich należności z tytułu szkód łowieckich, odszkodowań za słupy energetyczne, zajęcia gruntów pod inwestycje, szacowania szkód w wyniku niekorzystnych zjawisk atmosferycznych.

Do nowych zjawisk występujących na obszarach wiejskich w opinii izb, można zaliczyć regulacje dotyczące odnawialnych źródeł energii (OZE), w tym powstawania farm wiatrowych i biogazowni. Obok pozytywnych zjawisk z tym związanych, jak dodatkowe miejsca pracy, rolnicy mieli zastrzeżenia do lokalizacji tych obiektów i wyrażali opinie o negatywnym oddziaływaniu na środowisko.

Izby rolnicze wraz jednostkami doradztwa rolniczego nie musiały ubiegać się o akredytację, jak to było w przypadku komercyjnych podmiotów doradczych [Chyłek 2012]. Właściwość powyższa skłoniła niektórych dyskutantów konferencji „Jaki system doradztwa rolniczego w Polsce po 2013 r.” zorganizowanej przez Senat RP do postawienia tezy, że doradztwo rolnicze powinno podlegać organizacyjnie samorządowi rolniczemu w postaci izby rolniczej. W świetle badań i istniejącej ustawy o izbach rolniczych, możliwości przejęcia ODR przez izby rolnicze wydają się niemożliwe. Prowadzone doradztwo rolnicze w ramach izb rolniczych jest na obecnym etapie dostosowane do ich możliwości kadrowych i finansowych.

LITERATURA

1. Chyłek E. K. (2012): Uwarunkowania innowacyjnego rozwoju sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich w ramach polityki rolnej, CPF, Warszawa.
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 grudnia 2009 r zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.
4. Rozporządzenie MRiRW z dnia 7 lipca 2009 r w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Szkolenie zawodowe dla osób zatrudnionych rolnictwie i leśnictwie” objętego PROW 2007-2013.
5. Rozporządzenie MRiRW z dnia 31 maja 2010 r zmieniająca rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Szkolenie zawodowe dla osób zatrudnionych rolnictwie i leśnictwie” objętego PROW 2007-2013.
6. Ustawa z dnia 8 października 1982 r o społeczno-zawodowych organizacjach rolników.
7. Ustawa z 14 grudnia 1995 r o izbach rolniczych - tekst jednolity
8. Walkowiak K. (2004): Rola izb rolniczych w rozwoju wsi i rolnictwa, WSB, Poznań.
9. Wawrzyniak B. M. (2002): Monografia rolnictwa województwa kujawsko-pomorskiego, WTN, Włocławek.

e-mail: a.mickiewicz@zut.edu.pl

e-mail: bogdan.wawrzyniak2@neostrada.pl